

уМоўнае пасяджэнне

Істочнік: "Літаратура і мастацтва" - 2014-03-14

Звычайна пытанні, якія паступаюць у Рэспубліканскую тапанімічную камісію, вырашаюцца сіламі «нашай рабочай групы», як падкрэсліў Ігар Капылоў, старшыня гэтай групы. Але пытанне вымагала калегіяльнага абмеркавання і шырокага асвятлення ў СМІ. Гаворка пра абмеркаванне змен і дапаўненняў у Законе «Аб найменнях геаграфічных аб'ектаў» ад 16 лістапада 2010 года.

«АД ПРАДЗЕДАЎ, СПАКОН ВЯКОЎ...»

Тапанімічная сістэма Беларусі доўгі час была неўпарадкаванай, і прычыны такой сітуацыі — у беларускай гісторыі. Да 1696-га геаграфічныя найменні ствараў народ — на нацыянальнай мове, а пасля ракавога года назвы пачалі запісвацца сродкамі польскай мовы, у выніку чаго найменні захаваліся ў паланізаванай форме. Не лепшыя ўмовы стварыла Расійская імперыя, падчас панавання якой беларускія назвы перадаваліся па-руску і ніхто, натуральна, не клапаціўся пра аўтэнтычнасць. Так, напрыклад, з'явілася «Пушкіно» замест «Пукшына». Лепей не стала і ў савецкі перыяд, калі ўсе тапонімы перавялі на рускую мову. Тады ж узнікла звычайка перакладаць найменні: Красны Пахарь — Чырвоны Араты. «Так мы прыйшлі да таго, што тапонімы фактычна перасталі выконваць сваю функцыю, — адзначае Ігар Капылоў. — Мы білінгвы і без праблем перакладаемся з адной мовы на другую, але калі прыязджаюць турысты з-за мяжы — што асабліва актуальна напярэдадні Чэмпіянату свету па хакеі — немінуца ўзнікаюць праблемы. Напрыклад, Чыгуначная і Железнодорожная ўспрымаюцца гасцямі як дзве розныя вуліцы».

ТОЛЬКІ ПА-БЕЛАРУСКУ!

Нечакана нават для самой камісіі, за «круглым сталом» сабраліся ўсе, каго запрашалі, у тым ліку СМІ. А вядомы мовазнавец Валентціна Лемцюгова, якая не змагла прысутнічаць, даслала прамову, скіраваную перадусім да журналістаў. «Сэнс тапонімаў схаваны пад тоўшчай вякоў, дабрацца да яго вельмі няпроста, — піша даследчыца. — Галоўнай перашкодай для перакладу нацыянальнай тапаніміі з'яўляецца адсутнасць храналагічна і сэнсавы адэкватных адпаведнікаў у іншых мовах, бо кожная нацыя развівалася па-свойму, толькі ёй уласцівым сцэнарыем».

Відаць, акурат гэтым і кіраваліся тыя, хто прымаў у 2010 годзе Закон, у артыкуле 17 якога напісана: «У Рэспубліцы Беларусь назвы геаграфічным аб'ектам прыводзіцца на беларускай мове, з якой спосабам Анастасія Грышчук. уМоўнае пасяджэнне

транслітарацыі перадаюцца на рускую мову, пры гэтым назвы геаграфічных аб'ектаў падлягаюць дзяржаўнаму ўліку на беларускай і рускай мовах». Адметна, што падчас перадачы на рускую мову змены, якія прывядуць да знікнення нацыянальных асаблівасцей у найменні, не дазваляюцца.

І вось праз чатыры гады «шэраг прадстаўнікоў органаў мясцовага кіравання», кажучы словамі Ігара Лявонавіча, «выказаў думку, што такі падыход — не цалкам апраўданы і стварае пэўныя цяжкасці пры практычным прымяненні». У выніку Савету Міністраў і Дзяржаўнаму камітэту па маёмасці даручылі ўзаконіць новы падыход да прысваення найменняў — на беларускай і рускай мовах. «Праўда, невядома, хто дакладна «выказаў думку» і якія дакладна цяжкасці выклікае беларуская мова. Магчыма, іх можна было б вырашыць сіламі тапанімічнай камісіі, не спрабуючы змяніць Закон», — заўважаў старшыня камісіі.

Першапачатковы варыянт законапраекта, які ўзаконьваў прысваенне найменняў на рускай мове з наступнай перадачай на беларускую, не ўзгаднілі з Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі, і яго адхілілі, абапіраючыся перадусім на тое, што тапонімы — не проста назвы, але помнікі нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі, а прысваенне назваў на рускай мове прывядзе да разбурэння нацыянальнай тапанімічнай сістэмы і практычна звыдзе да нуля 23-гадовую працу тапанімічнай камісіі.

Дзяржкамітэт па маёмасці распрацаваў другую папраўку, дзе за стандарт прымаецца беларуская назва. Аднак, як мы пісалі ў мінулым нумары, сумненні выклікаў другі пункт: «Правілы і спосабы перадачы найменняў геаграфічных аб'ектаў з беларускай мовы на рускую, з рускай мовы на беларускую, а таксама з беларускай і рускай моў на іншыя мовы вызначаюцца Дзяржаўным камітэтам па маёмасці Рэспублікі Беларусь». Калі найменні даюцца толькі па-беларуску, што азначае фраза «з рускай мовы на беларускую»? Прадстаўнік дзяржкамітэта па маёмасці патлумачыла: гаворка ідзе пра найменні, што ўзніклі яшчэ да прыняцця Закона 2010 года. Аднак тапанімічная

камісія палічыла, што гэта фраза дазволіць абыйсці першы пункт папраўкі.

На абмеркаванне быў вынесены яшчэ адзін пункт: «Найменні геаграфічных аб'ектаў на інфармацыйных таблічках, дарожных і іншых указальніках на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь пішуцца на беларускай і рускай мовах і пры неабходнасці літарамі лацінскага алфавіта з беларускай формы напісання». Такая папраўка таксама выглядае немэтазгоднай. Па-першае, таблічкі стануць завялікімі. Па-другое, калі казаць пра дарожныя ўказальнікі, гэта будзе адцягваць увагу кіроўцаў: і так не заўжды паспяваеш прачытаць назву населенага пункта, калі ж яна будзе напісаная ў трох варыянтах, а яшчэ калі назваў некалькі... Не забываемся і пра матэрыяльныя затраты.

«Ніякая нацыя не мае права пагарджаць сваімі духоўнымі каштоўнасцямі, калі яна жадае застацца нацыяй. У нас, вядома, такое жаданне ёсць. У многіх краінах свету тапонімы маюць статус гісторыка-культурных каштоўнасцей. Ці не час і нам далучыцца да гэтых краін?» — падсумаваў даклад Ігар Капылоў. Таксама ён дадаў, што камітэт па маёмасці мусіць строга кантраляваць працэдуру прысваення найменняў геаграфічным аб'ектам, каб не здарылася падобнага: у адной з абласцей супрацоўнік аблвыканкама павінен быў на працягу тыдня прыдумаць 150 найменняў вясковым вуліцам.

Падчас абмеркавання навукоўцы гаварылі шмат і палыміяна. Так, загадчык кафедры гісторыі беларускай мовы філалагічнага факультэта БДУ, прафесар Мікалай Прыгодзіч выказаўся адназначна: «У Беларусі ўсе назвы павінны быць толькі на беларускай мове!»

Прафесар Аляксандр Лукашанец пагадзіўся, што надпісы мусяць застацца беларускамоўнымі. «Я лічу, што 17 пункт Закона абсалютна не варта мяняць. Адназначна, ён павінен застацца такім, як ёсць. Па-першае, гэта ўсталяваная практыка, а па-другое — адзіны шлях пазбегнуць блытаніны. Чаму ўвогуле ўзнікла пытанне, зразумела: праз недастатковую моўную кампетэнцыю чыноўнікаў. Мы ж павінны настойваць на тым, каб парадак не змяняўся».

ПЕРАМІР'Е НА ШЭСЦЬ ПУНКТАЎ

Журналісты і навукоўцы ўважліва выслушалі пазіцыю куратара змен у Законе — уласна Дзяржаўнага камітэта па маёмасці, які прадстаўляў Ірына Бародзіч, кансультант упраўлення геадэзіі і картаграфіі. «Я буду

з вамі размаўляць па-беларуску, каб вы не казалі, што чыноўнікі па-беларуску не размаўляюць. Беларускую мову мы ўжываем і беражам як наш нацыянальны скарб, — ледзье не пакрыўджана пачала спадарыня Ірына. — Мы праводзілі выязныя семінары, вучылі мясцовых чыноўнікаў, але яны гэта не ўспрынялі. Яны не ведаюць, што такое транслітарацыя і для чаго яна патрэбна. У выніку яны пачалі звяртацца са скаргамі да Савета Міністраў. Таму ўносіць змены ў закон давядзецца абавязкова! Але якія змены?... Не думайце, што мы ў камітэце сабраліся самі з сабою і ўсё вырашылі. Мы звярталіся ў БДУ, перагледзелі іншыя законы — рускі, украінскі, казахскі».

Урэшце, пасля абмеркавання, якое доўжылася дзве з паловай гадзіны, была прынятая наступная **Рэзалюцыя**:

1. У Рэспубліцы Беларусь найменні геаграфічным аб'ектам прыводзіцца на беларускай мове, з якой перадаюцца на рускую мову. Найменні геаграфічных аб'ектаў падлягаюць дзяржаўнаму ўліку на беларускай і рускай мовах. Правілы і спосабы перадачы найменняў геаграфічных аб'ектаў з беларускай мовы на рускую і на іншыя мовы вызначаюцца Дзяржаўным камітэтам па маёмасці Рэспублікі Беларусь.

2. Пры распрацоўцы правілі і спосабу перадачы найменняў геаграфічных аб'ектаў з беларускай мовы на рускую рэкамендаваць Дзяржаўнаму камітэту па маёмасці выкарыстоўваць у якасці асноўных спосабы транслітарацыі і практычнай транскрыпцыі. У выключных выпадках — спосаб прамога перакладу з беларускай мовы.

3. Найменні геаграфічных аб'ектаў на інфармацыйных таблічках, дарожных і іншых указальніках на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь пішуцца на беларускай і пры неабходнасці літарамі лацінскага алфавіта з беларускай формай напісання.

4. Увесці ў практыку сумесныя работы Дзяржаўнага камітэта па маёмасці і Рэспубліканскай тапанімічнай камісіі пры НАН Беларусі, правядзенне пастаянных семінараў з адказнымі службамі мясцовых органаў кіравання, на якіх будзе праводзіцца навукова-кансультацыйная работа па ўкараненні палажэнняў Закона ў практыку.

5. Распрацаваць комплекс мерапрыемстваў па папулярызацыі ўнесены змен у дзеючае заканадаўства ў СМІ і сістэме адукацыі.

6. Запрасіць на пасяджэнне Палаты прадстаўнікоў Парламенту старшыню Рэспубліканскай тапанімічнай камісіі.

Анастасія ГРЫШЧУК